

Σώματα γυναικών ωσάν χρησμοί του πεπρωμένου

Η ζωγραφική του Στέφανου Δασκαλάκη έχει διανύσει μια μακρά πορεία. Δύο δεκαετίες περίπου χωρίζουν τον ώριμο και στοχαστικό ζωγράφο του σήμερα από τον προικισμένο νέο καλλιτέχνη που πρωτοεμφανίζεται στο κοινό στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Τα εσωτερικά με τις νεκρές φύσεις, τα τραπέζια με τα καθημερινά αντικείμενα που μεταμορφώνονται σε πολύτιμα ζωγραφικά συμβάντα αποκάλυψαν τότε στο φιλότεχνο κοινό έναν καλλιτέχνη που είχε επιλέξει το δρόμο του και είχε ήδη κατακτήσει τα εκφραστικά του μέσα. Αγνοώντας μόδες και συρμούς, ο Δασκαλάκης παρέμεινε πιστός στο αξίωμα του Αλμπέρτι: «Ό,τι δεν είναι ορατό δεν ενδιαφέρει το ζωγράφο». Τα πλαστικά του μέσα βασίζονται σε μια τεχνική που ενσωματώνει στο δίδαγμα των μεγάλων δασκάλων το μάθημα της μοντέρνας ζωγραφικής. Συμπλήρωσε την παιδεία του στις Σχολές Καλών Τεχνών στην Αθήνα και στο Παρίσι, με ατέλειωτες ώρες μελέτης στα ευρωπαϊκά μουσεία. Εκεί θα ανακαλύψει τους αληθινούς προγόνους της τέχνης του, τους μεγάλους ζωγράφους άλλων εποχών, «το συγγενολόι του», όπως ομολόγησε σε μια συνέντευξή του, γιατί μέσα στα μουσεία «αποκτάς το συναίσθημα ότι ανήκεις σε κάποια οικογένεια, νιώθεις την προστασία τους». Εκεί διδάχτηκε πως δεν έχει τόση σημασία να ανακαλύψεις νέα θέματα, γιατί ό,τι μιλάει σε μας σήμερα, στους επιγόνους της επανάστασης του μοντερνισμού, δεν είναι αυτό που ήθελαν να αφηγηθούν οι μεγάλοι δάσκαλοι του παρελθόντος, αλλά το πως το είπαν. Και αναζητούμε την ψυχή τους στο πώς και όχι στο τι. Το αίνιγμα της μεγάλης τέχνης εγκατοικεί σ' αυτό το μυστηριώδες όστρακο: το πώς, το αναπάντητο ερώτημα γιατί ο Βερμέερ ξεχωρίζει απ' όλους τους ομότεχνούς του Ολλανδούς *petits maîtres* που ζωγραφίζουν παρόμοιες σκηνές καθημερινότητας.

Από τις πρώτες νεκρές φύσεις ο Δασκαλάκης αποκαλύπτει τη στοχαστική του φύση. Αναζητεί τη θέση και τη σχέση των αντικειμένων στο οικείο σύμπαν, τη συνομιλία τους με το φως, το μετεωρισμό τους μέσα στο «χάος» του σταθμητού και όμως άπειρου χώρου, την ανάδυσή τους μέσα από τη σκιά και τα μεσόφωτα, την αγωνία τους να κρατηθούν στη ζωή, στο φως μέσα από το χρώμα. Αληθινή ζωγραφική με ποιότητα πλαστική και σκέψη, ένα ειρηνικό βασίλειο σιωπής και μνήμης.

Τα αίθρια χρώματα, οι δεσπόζουσες των θερμών τόνων των πρώτων έργων υποχωρούν δέκα χρόνια αργότερα. Στην έκθεση του 1992 οι νεκρές φύσεις φτάνουν στην ταυτολογία. Γίνονται αληθινές «νεκρές φύσεις». Οι «ασάρωτοι οίκοι», όπως ονόμασα αυτά τα έργα στο άρθρο του καταλόγου, με τα σάπια φρούτα, τα πιάτα με τα υπολείμματα ενός παρωχημένου δείπνου μας εισάγουν αιφνίδια στο άδυτο ενός κόσμου υπό εγκατάλειψη και σήψη. Είναι σαν να ανοίξαμε ξαφνικά τη θύρα ενός σπιτιού που οι ένοικοί του το εγκατάλειψαν λίγο καιρό πριν. Η απουσία τους διαποτίζει την εικόνα που αντικρίζουμε με διαβρωτική μελαγχολία. Είναι φανερό: από το πρόβλημα του χώρου που απασχολούσε το ζωγράφο στα πρώτα του έργα, περάσαμε στο βασίλειο του χρόνου και της φθοράς. Και από τη φθορά των πραγμάτων, μεταφορική εικόνα της υπαρξιακής αγωνίας του ζωγράφου, περνούμε στην σημερινή συγκλονιστική μαρτυρία της ανθρώπινης έκπτωσης. Η πορεία του δημιουργού μοιάζει με βαθμιαία κατάδυση στο ίδιο το ανθρώπινο πεπρωμένο, που δεν είναι άλλο από τη φθορά και το θάνατο. Στο γνώριμο κλειστό χώρο του εργαστηρίου του, έγκλειστες, αιχμάλωτες, όχι του χώρου αλλά του χρόνου, γυναίκες, νέες, ώριμες ή γερασμένες, τα αποκλειστικά μοντέλα του Δασκαλάκη, κυοφορούν όχι τη ζωή αλλά το θάνατο.

Νομίζω πως η επιλογή του ζωγράφου να χρησιμοποιήσει αποκλειστικά γυναικεία μοντέλα για να μεταδώσει το τραγικό του

μήνυμα υπαγορεύτηκε απ' αυτή την εγγενή αντινομία: το σώμα της γυναίκας, που προορίζεται να δώσει ζωή, να εξασφαλίσει την επιβίωση, να νικήσει το χρόνο, είναι πιο ευάλωτο στη φθορά. Και η φθορά του άλλοτε ανθηρού σώματος μιας όμορφης γυναίκας συμπυκνώνει με πολλαπλάσια ένταση το οδυνηρό βίωμα του ανθρώπινου πεπρωμένου.

Καθιστές ή ξαπλωμένες, ντυμένες ή γυμνές, οι γυναίκες που ποζάρουν για το Στέφανο Δασκαλάκη υφίστανται το αβυσσαλέο βλέμμα του, που τις μεταβάλλει σε αθύρματα της μοίρας των θνητών. Δεν ξέρω αν η εγκατάλειψη, η αθυμία, η μελαγχολία είναι συναισθήματα που ανήκουν σ' αυτές ή στο ζωγράφο. Τείνω να πιστέψω ότι συμβαίνει το δεύτερο. Γι' αυτό, τα έργα ετούτα εντάσσουν αβίαστα τον καλλιτέχνη στην οικογένεια των εξπρεσιονιστών. Ο εξπρεσιονιστής προβάλλει το εκρηκτικό του βίωμα στον έξω κόσμο και στο θεωρούμενο αντικείμενο με τόση ένταση, ώστε τελικά να το παραμορφώνει και να το κάνει ομοιοπαθητικό κάτοπτρο του δικού του ψυχισμού.

Ο ζωγράφος παρατηρεί τα μοντέλα του «εξ απόπτου», από ψηλά, έτσι ώστε να προβάλλονται στο σανιδένιο δάπεδο που ορίζεται από πλάγιες γραμμές φυγής. Τα σώματα αναδύονται από ένα ημίφως πλούσιο σε κορεσμένο χρώμα. Οι θερμές χρωματικές δεσπόζουσες ζωηρεύουν καθώς συνομιλούν συχνά μ' ένα πράσινο δάπεδο ή μ' ένα πράσινο ρούχο.

Ο Στέφανος Δασκαλάκης γνωρίζει άριστα την ανατομία του ανθρώπινου κορμιού και δε διστάζει να βάλει στον εαυτό του δυσκολότατα προβλήματα συνιζήσεων, που ενισχύουν την τραγική ευγλωττία των σωμάτων. Αξιοθαύμαστος είναι ο τρόπος που «χτίζει» ή, καλύτερα, που «υφαίνει» τη σάρκα, εναλλάσσοντας ψυχρές προετοιμασίες και θερμά παστώματα για να αποδώσει τον όγκο. Αν στις νεκρές φύσεις συμβουλευτήκε ζωγράφους όπως ο Σαρντέν, ενώ αναζητεί διδάγματα στον Ρέμπραντ, που υφαίνει μέσα στη σάρκα με χρώμα και

φως το χρόνο, τη φθορά και τον επερχόμενο θάνατο. Ένας σύγχρονος ζωγράφος, ο Λούσιαν Φρόιντ, θα μπορούσε να προσφέρει γόνιμο πρότυπο όχι μόνο για τον τρόπο που «χτίζεται» η σάρκα, αλλά και για το πως αυτή η ίδια η ζωγραφική ποιητική ταυτίζεται με την τελετουργία της φθοράς. Οι συνθέσεις του Φρόιντ ξετυλίγονται μέσα στο άπλετο φως. Οι συνθέσεις του Δασκαλάκη αναδύονται μέσα από το χρωματιστό «σκοτάδι» σαν μακρινοί απόηχοι του Καραβάτζιο και του Ρέμπραντ. Αυτό το γεγονός τους δίνει μεγαλύτερη δραματικότητα.

Ασυμβίβαστο σε φιλαλήθεια, το βλέμμα του Δασκαλάκη δεν είναι, ωστόσο, απάνθρωπο. Αντιθέτως, με συμπάθεια και έλεος αντικρίζει αυτά τα ναύαγια της ζωής – όπως τα μεταμόρφωσε το πινέλο του. Συμπάθεια μεταδοτική και στο θεατή, ο οποίος διαβάζει σ' αυτά τα πρόσωπα το χρησμό και του δικού του πεπρωμένου.

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα

Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης, Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης